

ינואר 2023

עבודה סוציאלית והשירותים החברתיים מנקודת מבט מגזרית

1. איגוד העובדות והעובדים הסוציאליים הוא ארגון העובדים היציג של העובדות הסוציאליות בישראל. אנו נושאות 3 דגלים: קידום תנאי ההעסקה של העובדות הסוציאליות, קידום ודאגה לפרופסיה ופעולות למדיניות חברתית צודקת עבור לקוחות השירותים החברתיים והחברה הישראלית בכללה.
2. לקראת תחילת פעילות הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי בכנסת ה-25, אנו קוראות ליושבת הראש ולחברות וחברי הוועדה לפעול למען העובדות הסוציאליות, מקצועות הצווארון הוורוד והשירותים החברתיים בישראל.

עובדות סוציאליות ומקצועות הצווארון הוורוד

3. בישראל, להערכתנו, כ-20,000 עובדות סוציאליות פעילות. כמחציתן מועסקות על-ידי משרדי הממשלה, השלטון המקומי, רשויות ממשלתיות כגון המוסד לביטוח לאומי ורשות שיקום האסיר וגופים מתוקצבים כגון קופות חולים. האחרות מועסקות על-ידי נותני שירותים פרטיים הפועלים, רובם ככולם, במסגרת התקשרויות עם המדינה, כמו עמותות וחברות.
4. כ-90% מהעוסקות במקצוע הן נשים. כלומר, מקצוע העבודה הסוציאלית הוא נשי, והדבר מסביר, בין היתר, את הבעיות והאתגרים העומדים בפניו. אלו דומים לאלו שבשאר מקצועות הצווארון הוורוד:¹
 - א. שכר נמוך ביחס להשכלה ולמטלות: רפורמת הישג, שנחתמה בהסכם קיבוצי במאי 2022 והורחבה בצו הרחבה באוקטובר 2022, הביאה לשינוי יסודי במבנה השכר של העובדות הסוציאליות ולהעלאת השכר. עם זאת, גם לאחר הפעימה הראשונה של הרפורמה, השכר עודנו נמוך גם ביחס לפרופסיות מקבילות. פעימה שנייה של הרפורמה צפויה עם הסכמי המסגרת של כלל המשק, ובכוחה לקדם את שכרן של העובדות הסוציאליות באופן שיהלום יותר את ההשכלה והמטלות, באם גובהה יהא בסכום ראוי.
 - ב. עומס קיצוני ומחסור בתקנים: העובדות הסוציאליות מתמודדות עם עומסים בלתי נסבלים, כך שהיקף האנשים להם כל עו"ס צריכה לתת מענה מגיע למאות. לפי סקר שערכנו באפריל 2022 בקרב למעלה מ-1700 עו"סיות, עובדת סוציאלית נדרשת לתת מענה במוצע ל-160 אנשים.² לשם הדגמה, בשל העומס, ניתן להקדיש לנפגעת אלימות במשפחה פחות מ-10 דקות בשבוע, למשפחה החיה בעוני פחות מ-47 דקות ולאישה במצוקה כ-38 דקות בחודש.אנו סבורות שיש לקבוע מפתחות תקינה, וכך להגביל לכמה מקבלות שירות יכולה כל עו"ס לתת מענה. הדבר יבטיח מתן שירות מקצועי וראוי והגנה על תנאי העסקתן של העובדות הסוציאליות.
- ג. אלימות ומוגנות: לא בכדי, עובדות סוציאליות חשופות לאלימות והעדר מוגנות בתפקידן. לפי מחקר של המשרד לביטחון פנים,³ עומס המוטל על העובדות, זמן ההמתנה לקבלת שירות ומספר מקבלי השירות ביום הם גורמים המעלים את הסיכון לאלימות כלפי העובדת הסוציאלית.

¹ ראו נייר עמדה של האגף לקידום מעמד האישה, ויצו, בנושא "מדד הצווארון הוורוד" (8.3.2022)

² בהקשר זה חשוב לזכור כי המשרות אינן בהכרח מלאות, ולמעשה 74% מהעו"סיות מועסקות בהיקף ממוצע של 75%

³ ראו מחקר של המשרד לביטחון פנים ומשרד הרווחה, אלימות כנגד צוותי רווחה בקהילה – דו"ח מחקר (יולי 2022)

https://www.gov.il/BlobFolder/reports/violence-against-welfare-staff/he/research_violence-against-welfare-staff.pdf

בעקבות מאבק של העובדות הסוציאליות, הוקם במשרד הרווחה אגף המפעיל תכנית למוגנות עובדות ועובדים במחלקות לשירותים חברתיים של הרשויות המקומיות. מדובר במהפכה של ממש בחייהן של העובדות הסוציאליות, אך טרם הגענו אל הנחלה. לפי המחקר האמור שפורסם ביולי האחרון, למעלה מ-76% מעובדות המחלקות לשירותים חברתיים חוו אלימות וכמחציתן חוו איום מצד מקבלי שירות. כיום, האגף מתוקצב בכ-60 מיליון ₪ ויש להגדיל בתקציב המדינה הקרוב את סכום זה, כדי להבטיח צמצום של מקרי האלימות והגנה על העובדות בכלל מתקני הרווחה הרלוונטיים.

5. **התוצאה של כל אלו באה לידי ביטוי בקושי לאיש משרות קיימות ובשחיקה מואצת של העובדות הסוציאליות. מכאן, גם לפגיעה אנושה ביכולתן להעניק שירות הולם לפונות ולמצוקות שהן מביאות עימן.**
6. תחילתה של המגמה היה עוד לפני משבר הקורונה. כפי שכבר ידוע, מאז משבר הקורונה חל זינוק במצוקות ובצרכים המובאים לפתחם של השירותים החברתיים, והמצב לא חזר לקדמותו. במקביל (ואולי הדבר אינו במקרה), חלה עליה גם בנטישת השירותים על-ידי העובדות הסוציאליות.
7. **לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, חל גידול של 50% במשרות הפנויות בתחום העבודה הסוציאלית בין 2019 ל-2021.** למעשה, לפי הערכותינו, עומדות כיום 1500 משרות פנויות קיימות שאינן מאוישות.
8. לפי סקר שערכנו באפריל 2022, 93.5% מהמשתתפות השיבו שחל גידול בעומס המוטל עליהן מאז משבר הקורונה, ומתוכן כ-57.3% קשרו את הגידול בעומס לעזיבה של עובדים אחרים בצוות. למעשה, ביחס לשאלה "האם במהלך השנתיים האחרונות חל שינוי בהיקף כוח האדם במקום העבודה שלך?" 64.73% השיבו שיש דווקא פחות עובדות.

נשים כלקוחות השירותים החברתיים בישראל

9. בשירותים החברתיים השונים אנו נפגוש נשים במצבי מצוקה במעגלי החיים. ולא במקרה: נשים הן עניות יותר, חשופות יותר לפגיעה במשפחה ובקהילה והאחריות לילדים מוטלת במידה רבה יותר על כתפיהן. בשל כך, הן גם נפגעות משמעותיות מהמדיניות החברתית. כדי לתקן, יש צורך לטעמנו ב-2 פעולות מרכזיות:
 - **הגדלת תקציב השירותים החברתיים:** תקציב השירותים החברתיים בישראל מצומצם ונשחק לאורך השנים, עם הגידול באוכלוסייה ובצרכים. כעובדות סוציאליות אנו יודעות שהשקעה במניעה היא לאין שיעור יעילה וזולה יותר מאשר טיפול בבעיה בהמשך. ואולם, תקציב מצומצם מאפשר בעיקר "לכבות שריפות", כלומר לטפל בבעיות רק כשהן על-סף פיצוץ. כך, למשל, טיפול בילדים החשופים לאלימות במשפחה מצמצם העברה בין-דורית של האלימות; טיפול בנערה על רצף הזנות פשוט יותר מסיוע לה כעבור שנים של עיסוק בזנות; הדרכה וליווי לאם צעירה בקהילה זול ונכון בהרבה מהמתנה להחמרת המצב והוצאה חוץ-ביתית לשם הגנה על הילדים. לכן, יש להגדיל את תקציב השירותים החברתיים, כך שיאפשרו מתן שירות ראוי והשקעה במניעה.
 - **הפסקת מגמת ההפרטה והלאמת המסגרות:** בעשורים האחרונים ממשלות ישראל הפריטו את שירותי הרווחה לכל מאן דבעי. כך, למשל, חברה למטרת רווח אשר נסחרת בבורסה מפעילה מעון נעול לנערות בסיכון גבוה. בתהליכי המכרזים לא פעם המקצועיות נזנחת לטובת שורת הרווח. אנו קוראים לכנסת החדשה לפקח על עבודת הממשלה בתהליכי ההפרטה, ולפעול למען הלאמת מסגרות, ובראש ובראשונה מסגרות חסות הנוער שבהן שוהות קטינות תחת צווי בתי משפט.

כתיבה: עו"ס ועו"ד אפרת רותם, מנהלת חטיבה ארצית
טלפון: 054-7719840 דוא"ל: efratr@histadrut.org.il